

ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΗΣ

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ

Κείμενα-φωτογραφίες

Γιώργος Λογοθέτης - Φωτεινή Χαραλαμπίδου

Η Αμάσεια, η πρωτεύουσα του Βασιλείου του Πόντου, η πατρίδα των Μιθιδρατιδών και του μεγαλύτερου γεωγράφου της Αρχαιότητας, του Στράβωνα. Η ιστορική αυτή πόλη επιλέχτηκε για τον επίλογο της ποντιακής τραγωδίας. Το νέο τουρκικό καθεστώς ήθελε να προσδώσει νομική υπόσταση στην ήδη συντελεσθείσα γενοκτονία. Μάζεψε όλο το άνθος του Ποντιακού Ελληνισμού στους χώρους του Τιμαρχανέ, δηλαδή του τρελοκομείου της Αμάσειας. Μέσα εκεί στοιβάχτηκαν επιφανείς εκπρόσωποι από τις παράλιες πόλεις και τα χωριά του Πόντου. Από τον Μάιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1921, όταν έγινε η μεγάλη δίκη, πολλοί πέθαναν μέσα στη φυλακή από επιδημίες και ιδιαίτερα από τον τύφο. Ένα από τα θύματα ήταν και ο Επίσκοπος Ζήλων Αγριτέλλης, που πέθανε στα υγρά υπόγεια του κολαστηρίου. Η μεγάλη δίκη έγινε στο χώρο της πρώην Γαλλικής Σχολής της Αμάσειας. Πήρε το δικαστήριο αυτό το βαρύγδουπο όνομα ΙΣΤΙΚΛΑΛ ΜΑΧΚΕΜΕΣΙ, δηλαδή Δικαστήρια Ανεξαρτησίας. Πρόεδρος του δικαστηρίου αυτού ο περιβόητος Εμίν Μπέης. Η κατηγορία ήταν ότι, ο καθένας χωριστά και όλοι μαζί προσπάθησαν να αποσπάσουν μέγα τμήμα της Αυτοκρατορίας, από τη Σινώπη μέχρι τη Γεωργία και να ιδρύσουν Δημοκρατία του Πόντου.

Ο Εμίν Μπέης, ήταν ένας καταχθόνιος άνθρωπος. Μικρόσωμος, ξεφώνιζε συνεχώς, απελογείτο μόνος του για λογαριασμό του κάθε κατηγορουμένου, και μόνος του σημειώνει δίπλα στο όνομα την ποινή, που κατά προτίμηση ήταν θάνατος. Δύο άτομα μόνον μπόρεσαν να απολογηθούν. Πρώτα ο Πρωτοσύγγελος της Μητρόπολης Αμασειάς, γέροντας 70 χρονών, αρχιμανδρίτης Πλάτων Αϊβαζίδης.

«Όλοι εδώ οι συγκατηγορούμενοι», είπε, «είναι άσχετοι του κατηγορητηρίου. Εάν όμως θα πρέπει κάποιος να θυσιασθεί, ας επιλέξετε εμένα, που σαν γέροντας δεν έχω πολλά χρόνια ζωής μπροστά μου».

Ο δεύτερος που κατάφερε να μιλήσει ήταν ο ένθερμος δημοσιογράφος από την Τραπεζούντα, Νίκος Καπετανίδης:

«Εμένα κ. Πρόεδρε, δεν με αφορά το κατηγορητήριο» είπε. Και ο Εμίν Μπέης νομίζοντας ότι ο Καπετανίδης θα ενδώσει και θα προδώσει, του έδωσε το λόγο, για να τον εξευτελίσει. Σηκώθηκε τότε ο Νίκος Καπετανίδης και με δυνατή φωνή είπε: «Εμένα κ. Πρόεδρε, δεν με αφορά το κατηγορητήριο. Εγώ ποτέ δεν αγωνίστηκα για τη δημιουργία Κράτους του Πόντου. Εγώ μια ζωή αγωνίστηκα για την Ένωση του Πόντου με την Ελλάδα.»

Ελληνικά σπίτια στην Αμάσεια, τη γενέτειρα του Στράβωνα.

Κόκκινος από θυμό ο Εμίν Μπέης τον διέκοψε και έφυγε από την αίθουσα του Δικαστηρίου, ενώ το στημένο ακροατήριο φωνασκούσε και χειρονομούσε εις βάρος των κατηγορουμένων. Στη βιασύνη του ο Εμίν Μπέης καταδίκασε εις θάνατον και τον ήδη νεκρό από τον Μάιο, **Επίσκοπο Ζήλων Αγριτέλη**.

Στη φυλακή έκαμαν τη Θεία Λειτουργία, κοινωνήσαν και στην συνέχεια έκαμαν τη νεκρώσιμη ακολουθία τους. Όταν οδήγησαν τους 69 πρώτους στην πλατεία της Αμάσειας, για κρέμασμα, επικεφαλής στην πορεία έθεσαν τον γέροντα αρχιμανδρίτη Πλάτωνα Αϊβαζίδη. Στο στήθος, πάνω στο ράσο του καρφίτσωσαν την θανατική απόφαση.

«Αγαπημένα μου πρόσωπα» έγραφε στη σύζυγό του και τα παιδιά του από το φρικτό κάτεργο ο μελλοθάνατος **Περικλής Κουζουδζάκογλου**:

«Δεν λυπούμαι διότι θα απαχθονιστώ, και σεις μην λυπείστε.

Αρμενικός ναός στην πόλη Καρς, άλλοτε πρωτεύουσα του Αρμενικού βασιλείου.

Νεοκλασικό σπίτι με τους χαρακτηριστικούς ελληνικούς κίονες, δίπλα από τουρκικά τζαμιά στο Καρς.

Μην λησμονήσετε να μου κάνετε ετήσιον μνημόσυνο και να εμφυτεύσετε εις το πνεύμα των τέκνων μου τους πόθους, τους οποίους έτρεφεν ο πατήρ των, πως ήθελεν να φανεί χρήσιμος εις το Έθνος και εις την Θρησκείαν του, και το πως ήθελε και επεθύμει να δοξάση το όνομα της οικογενείας του...»

77 χρόνια μετά, ένα νέο σκηνικό στήνεται στην αιματοβαμμένη πλατεία της Αμάσειας. Κάτω από το μνημείο του **Κεμάλ**, οι απόγονοι των θυμάτων ετοιμάζονται για το μνημόσυνο των μαρτύρων της Αμάσειας. Με τη

λύρα στα χέρια του Νίκου Λαζαρίδη και τη γεμάτη σπαραγμό φωνή της Ευλαμπίας Νικολαΐδου, η πλατεία ξαναζεί τα τραγικά εκείνα γεγονότα, όταν στον ίδιο χώρο απαγχονίστηκαν οι εκατοντάδες ηρωϊκές μορφές του Πόντου.

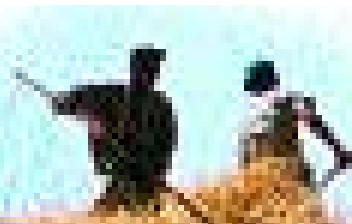
**Γοργόνες μου αφίλητες βουβές και πικραμένες
τι κάθεστε αμίλητες στα μαύρα τυλιγμένες
Στις κρεμάλες της Σαμψούντας ωχ αμάν αμάν
σέρνει παλικάρια μάνα ο Τοπάλ Οσμάν.
Σφάζει κλέθει και ατιμάζει ωχ αμάν αμάν
την κατάρα δώσε μάνα στον Τοπάλ Οσμάν.**

Ο **Παύλος Εμφιετζόγλου** παρακολουθεί ήρεμος το μνημόσυνο. Οι σκέψεις του ταξιδεύουν στους προγόνους του και στα τραγικά γεγονότα που χτύπησαν τη μεγάλη οικογένεια του παππού του, του ονομαστού **Παυλάκη Εμφιετζόγλου**:

«Η γιαγιά μου η Δέσποινα είχε 16 παιδιά» θα μας πει ο 68-χρονος Παύλος. «Τα μέλη της οικογένειας είχαν αναπτύξει μεγάλες εμπορικές δραστηριότητες στη Δρέσδη, τη Λειψία και το Μανχάιμ, και το Λονδίνο. Την εποχή πριν τον ξεριζωμό, από τις πέντε τράπεζες της Τραπεζούντας οι 4 ήταν ελληνικές. Οι Τούρκοι στρατιώτες του Διοικητηρίου της Σαμψούντας, είχαν εντολές να παρουσιάζουν όπλα στα μέλη της οικογένειας Εμφιετζόγλου.

Με την άνοδο των Νεότουρκων ήρθε η καταστροφή. Δύο επιφανή μέλη της οικογένειάς μας, οι θείοι μου Θεαγένης και Γιώργος, κρεμάστηκαν μαζί με τους άλλους 67 Έλληνες του Πόντου σ' αυτήν την πλατεία. Ο πατέρας μου σώθηκε από βέβαιο θάνατο, μετά από ενέργειες του Μητροπολίτη και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Ελλάδας Χρυσανθού. Το σημερινό μνημόσυνο, σκοπός μιας ολόκληρης ζωής, αποτελεί μοναδικό βάλαμο ψυχής και εκπλήρωση του μεγάλου Χρέους μου στους αδικοχαμένους μας νεκρούς...»

Κάτω από τα έκπληκτα βλέμματα των περαστικών, αλλά και των ανήμπορων να αντιδράσουν αστυνομικών, ο χορός και το τραγούδι προκαλούν τους πρωτεργάτες του μεγάλου εγκλήματος στην Αμάσεια τις μαύρες μέρες του 1921. Ανήμπορος να αντιδράσει και ο **Κεμάλ**, που παρακολουθεί βλοσυρός τα δρώμενα πάνω στο γρανιτένιο του άλογο. Δίπλα του οι συνεργάτες του, που μετά τις θηριωδίες τους εναντίον των Ελλήνων, βρήκαν και αυτοί όπως ο **Τοπάλ Οσμάν** την τιμωρία, και δολοφονήθηκαν

Στην τουρκική ενδοχώρα οι εξελίξεις φτάνουν με μεγάλη καθυστέρηση. Αλωνιστική μηχανή λειτουργεί με τη βοήθεια του τρακτέρ.

με εντολή του Κεμάλ μια και θεωρήθηκαν εμπόδιο στο δρόμο για την τελική επικράτηση του Ατατούρκ.

Στο Οροπέδιο του Καρς

Συνεχίζουμε το ταξίδι μας προς την ανατολική Τουρκία και την πόλη **Καρς**, 60 χιλιόμετρα από τα σύνορα με την Αρμενία. Περάσαμε το **Ερζερούμ**, την πόλη των Ρουμ, δηλαδή των Ρωμιών, τη βυζαντινή **Θεοδοσιούπολη**. Ακολουθούμε το δρόμο που ακολούθησαν χιλιάδες Έλληνες από τα παράλια μετά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-88, όταν η Ρωσία απέσπασε την περιοχή του Καρς από τους Οθωμανούς και άρχισε η εγκατάσταση με χιλιάδες Ρώσους ορθόδοξους.

Οι ειδήσεις, για τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε στο Καρς και το ευνοϊκό για τους Χριστιανούς κλίμα, που δημιούργησαν οι Ρώσοι έφτασαν γρήγορα στον Πόντο και το μήνυμα «η Ρωσία επέρεν το Γαρς και θελ να βαλ σα χωρία ντο εφέκαν οι τουρκάντ ρωμαίικς» δηλαδή «η Ρωσία πήρε το Καρς και θέλει να βάλει Έλληνες στα χωριά που άφησαν οι Τούρκοι», βρήκε άμεση ανταπόκριση. Οι κατατρεγμένοι ξεκίνησαν την μεγάλη πορεία προς το άγνωστο οροπέδιο του Καρς, με μοναδική ελπίδα να ξεφύγουν από τον τουρκικό ζυγό.

Μόνο ο ταξιδιώτης που θα επισκεφτεί τούτα τα μέρη, μπορεί να φανταστεί τα δεινά που πέρασαν οι 70.000 Έλληνες του Πόντου στην πορεία τους προς το Καρς. Με όσα αναγκαία μπορούσαν να πάρουν μαζί τους, περπάτησαν μια απόσταση περίπου 500 χιλιομέτρων διασχίζοντας μια άγονη και αγανή έκταση με απόκρημνα, ψηλά και γυμνά βουνά, ένα τοπίο τελείως αντίθετο με τον εύφορο και καταπράσινο Πόντο.

Όταν έφτασαν στο οροπέδιο του Καρς, τους περίμεναν νέες οδυνηρές εκπλήξεις. Σε υψόμετρο πάνω από 2.000 μέτρα ο χειμώνας ήταν ατέλειωτος με θερμοκρασίες 30 και 35 βαθμούς υπό το μηδέν. Τους παγωμένους μακρείς χειμώνες διαδέχονταν λίγοι μήνες με ανοιξιάτικο καιρό, πριν ακολουθήσουν οι φθινοπωρινές καταιγίδες και αρχίσουν να παγώνουν ξανά οι λίμνες και τα ποτάμια, και οι άνθρωποι με τα ζώα ξανακλειστούν στα σπίτια τους.

Από τις περιοχές αυτές πέρασαν και οι Μύριοι του Ξενοφώντα, όταν τον Δεκέμβριο του 401 π.Χ. ξεκίνησαν τη δική τους Οδύσσεια από την μακρινή Βαβυλώνα της Μεσοποταμίας για να γυρίσουν στην Ελλάδα, μετά το θάνατο του Κύρου. Σύμφωνα με την περιγραφή του Ξενοφώντα, οι στρατιώτες έχαναν την όρασή τους από το χιόνι, άλλοι πάθαιναν κρουπαγήματα και έμεναν πίσω. Κι αυτοί που συνέχιζαν συναντούσαν αρμενικά χωριά υπόγεια, με μια τρύπα σαν πηγάδι για είσοδο. Άνθρωποι και ζώα ζούσαν κάτω από τη γη. «Εν δε ταις οικίαις ήσαν αίγες, βόες, όρνιθες και τα έγκονα τούτων...»

Και όμως ! Μέσα σ' αυτόν τον ξένο κι αφιλόξενο τόπο, οι Έλληνες δημιούργησαν ξανά πατρίδες προσαρμοσμένες στις νέες σκληρές συνθήκες. 76 νέα Ποντιακά χωριά χτίστηκαν στην περιοχή του Κάρς. Ελεύθεροι να μιλούν τη γλώσσα και να τηρούν τα έθιμα και τις παραδόσεις τους, έχτιζαν νέα σχολεία και εκκλησίες. Δεκάδες χιλιάδες ελληνικές ψυχές έζησαν στο Καρς επί σαρά-

Ο ερειπώμενος ορθόδοξος ναός της Μεταμόρφωσης στην πόλη Καρς. Ο μεγάλος παλιέλαιος της εκκλησίας κοσμεί σήμερα τον μητροπολιτικό ναό της Μεταμόρφωσης στην Καλαμαριά.

ντα χρόνια, πριν ξαναπάρουν το δρόμο της προσφυγιάς από το 1914 ως το 1922, άλλοι για την Ελλάδα και άλλοι για τη νότια Ρωσία. Σήμερα στην πρωτεύουσα του Καρς, την άλλοτε πρωτεύουσα του Αρμενικού Βασιλείου, τα νεοκλασικά κτίρια και οι γκρεμισμένες εκκλησίες θυμίζουν το πέρασμα των Ελλήνων. **Ο χρόνος δεν κατάφερε να σθήσει το έγκλημα των Νεότουρκων εις βάρος του Ποντιακού Ελληνισμού.**

Δυστυχώς το καθεστώς ακόμα και σήμερα, σε αντίθεση με τις διαβεβαιώσεις περί εκδημοκρατισμού της Τουρκίας, μας υπενθυμίζει πως η Δημοκρατία και οι ανθρώπινες ελευθερίες δεν έχουν ακόμα καθιερωθεί στη σημερινή Τουρκία. Παρά τις επίσημες διαβεβαιώσεις ότι θα μπορούσαμε να επισκεφτούμε τα χωριά, η αστυνομία και ο στρατός μας το απαγόρευαν. Τα 74 άτομα που έφτασαν στο Καρς μετά από 4 μέρες ταξίδι από τη Θεσσαλονίκη, αναγκάστηκαν να παραμείνουν δύο μέρες με αστυνομική επιτήρηση στο ξενοδοχείο περιμένοντας μάταια την πολυπόθητη άδεια. Μόνο λίγοι κατάφεραν να ξεφύγουν από τη στενή παρακολούθηση και με τη βοήθεια ντόπιων επισκέφτηκαν τις προγονικές εστίες τους φέρνοντας λίγο χώμα που με ευλάβεια μοίρασαν στα υπόλοιπα μέλη της αποστολής.

Η ρώσικη «απελευθέρωση»

Με ανακούφιση πήραμε ξανά το δρόμο που ακολούθησε ο Ξενοφώντας για τα παράλια του Πόντου. Ταξιδεύουμε δεκάδες χιλιόμετρα χωρίς να δούμε ούτε ένα δέντρο στις αχανείς και αφιλόξενες εκτάσεις. Η μονοτονία του άχαρου τοπίου διακόπτεται μόνο από στρατιωτικά μπλόκα με πάνοπλους στρατιώτες και τεθωρακισμένα.

Αν και βρισκόμαστε βορειοδυτικά του Κουρδιστάν, είναι φανερό ότι ο Κουρδικός «κίνδυνος» παραμονεύει παντού.

Περνώντας τις Ποντιακές Άλπεις, συνειδητοποιούμε για μια ακόμα φορά το μέγεθος της απίστευτης οδύνης που συνόδεψε τα καρβάνια των κυνηγημένων από τα παράλια προς την τουρκική ενδοχώρα. Ακόμα και το πούλμαν ανεβαίνει με δυσκολία ανάμεσα στα

Ο Αχμέτ είναι τούρκος μετανάστης στην Γερμανία. «Οι καλύτεροι φίλοι μου στη Γερμανία είναι Έλληνες. Πρέπει να βρούμε τρόπους να ζήσουμε ειρηνικά» θα μας πει φανερά συγκινημένος.

γεμάτα αγριότητα βουνά που φτάνουν τα 3.500 μέτρα. Αυτούς τους δρόμους ακολούθησαν οι Πόντιοι και οι Μικρασιάτες Έλληνες, όταν αναγκάστηκαν να βαδίσουν το Γολγοθά τους κυνηγημένοι από τους Τσέτες του Τοπάλ Οσμάν και τους Νεότουρκους του Κεμάλ. Γράφει ο **Γιώργος Ανδρεάδης** στο βιβλίο του «**ΑΚΡΙΤΕΙΑ**»:

«Όταν τις 16 Απριλίου 1916 έμπαιναν οι Ρώσοι στην Τραπεζούντα, δεν βρήκαν Διοίκηση

τουρκική και τους υποδέχτηκε Ελληνική Διοίκηση με επί κεφαλής τον Μητροπολίτη Χρύσανθο. Ο χριστιανικός λαός της Τραπεζούντας και των γύρω χωριών, χύθηκε στους δρόμους με δάκρυα στα μάτια, πιστεύοντας όλοι ότι το όνειρο γενεών εκείνη τη στιγμή γινόταν πραγματικότητα. Ο Μητροπολίτης Χρύσανθος τέλεσε τη λειτουργία στα ρωσικά και στο Μητροπολιτικό ναό του Αγίου Γρηγορίου έγινε

δοξολογία προς τιμήν του Ρωσικού στρατού. Τέτοιος ήταν ο ζήλος των Τραπεζούντιων, ώστε σε σύντομο χρόνο, σχεδόν όλοι είχαν μάθει ρωσικά για να μπορούν να συνομιλούν με τους σωτήρες του έθνους.

Ο ρωσικός στρατός προχωρούσε σχεδόν χωρίς αντίσταση, μέχρι τον ποταμό **Χαρσιώτη** (Χαρσίτ) κοντά στην Τρίπολη. Εκεί ο τουρκικός στρατός προέταξε άμυνα και σταμάτησε η ρωσική επέλαση. Με την κήρυξη όμως της Οκτωβριανής Επανάστασης τα πάντα άλαξαν. Οι Ρώσοι έφυγαν και άφησαν έρημους τους χριστιανούς του ανατολικού Πόντου με γκρεμισμένα όλα τους τα όνειρα. Όλη η παραλία της Μαύρης Θάλασσας, δυτικά του Χαρσιώτη ποταμού νεκρώθηκε. Τσετέδες έμπαιναν στα χριστιανικά χωριά. Λήστευαν τους άμοιρους χωρικούς, και έκαιγαν τα σπίτια για εκφοβισμό. Οποιος τολμούσε να αντισταθεί εύρισκε επί τόπου τον θάνατο».

Με την ρωσική επανάσταση, άλλαξε και η πολιτική της Ρωσίας απέναντι στη Τουρκία. Οι μπολσεβίκοι θεωρούσαν το κίνημα του Κεμάλ ως απελευθερωτικό και αντιιμπεριαλιστικό, γι' αυτό και τον βοήθησαν με κάθε τρόπο, όπως αναφέρει και η μαρτυρία ενός μεγάλου Πόντιου επιστήμονα και συνεργάτη του Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθου, του **Δημ. Φυλλίζη**:

«Καθ' εκάστην ελέγετο ότι έφθανον εκ Τυφλίδος εις Ερζερούμ αμαξοστοιχίαί πλήρεις πολεμοφοδίων. Εφθασεν επίσης εκ Ρωσίας μία βενζινακάτος πλήρης από κιβώτια με χρυσά δεκάρουβλα Νικολάου που παρελήφθη από την Οθωμανική Τράπεζαν. Ετσι κατά την εποχήν που ο Μουσταφά Κεμάλ εμάχετο εις την Μικράν Ασίαν εναντίον του Ελληνικού στρατού, ο μεγαλύτερος σύμμαχος ήτο η Μόσχα.»

Αργότερα οι Τούρκοι «ανταπέδωσαν» τη βοήθεια των Ρώσων Μπολσεβίκων, με συστηματικούς διωγμούς εναντίων των Τούρκων κομμουνιστών.

Ο ρόλος της Γερμανίας

Ο Τουρκικός στρατός ήταν τότε πλαισιωμένος από Γερμανούς αξιωματικούς και η γερμανική λύση προς τους Νεότουρκους ήταν απλή: Η Τουρκία έπρεπε να απαλλαγεί από την ποικιλία εθνών και θρησκειών και όφειλε να γίνει ένα έθνος, ένα κράτος, μια θρησκεία για να επιβιώσει στην περιοχή. Σύνθημα των Νεότουρκων δεν ήταν όπως υπόσχονταν η ελευθερία, η νομιμότητα και η ισότητα. Σύνθημά τους ήταν η τουρκική επικράτηση, η καθαρή Τουρκία. Οι Νεότουρκοι συμφώνησαν και έτσι καταστρώθηκε το σατανικό σχέδιο του «Λευκού Θανάτου». Όλοι οι χριστιανοί που ζούσαν κοντά στο ρωσικό μέτωπο έπρεπε να μετακινηθούν προς το εσωτερικό σε απόσταση 50 χιλιομέτρων.

Τα γερμανικά ενδιαφέροντα για την περιοχή εκδηλώθηκαν με πρωτοφανή ωμότητα από τον Γερμανό στρατηγό **Λίμαν Φον Σάντερς**, έναν από τους πολλούς Γερμανούς αξιωματικούς που πλαισίωναν τον τουρκικό στρατό. Ο ίδιος ο Σάντερς ήταν ο εμπνευστής της λύσης του λευκού θανάτου. Ο Ελληνισμός έπρεπε να ε-

Βουνά στις Ποντιακές Άλπεις όπου οι κορυφές τους ξεπερνούν τα 3.000 μέτρα. Αυτά τα βουνά αναγκάστηκαν να περάσουν δεκάδες χιλιάδες Έλληνες διασχίζοντας ολόκληρη την τουρκική ενδοχώρα κάτω από απάνθρωπες συνθήκες. Οι λίγοι που απέμειναν ζωντανοί έφτασαν στο λιμάνι της Μερσίνας απέναντι από την Κύπρο, και από εκεί ήρθαν με πλοία στην Ελλάδα.

ξοντωθεί «κρυφά» και όχι φανερά όπως οι Αρμένιοι. Να τι έγραφε ο Γερμανός στρατηγός προς την Τουρκική Κυβέρνηση, που για τις «υπηρεσίες του» του έδωσε τον τίτλο του Πασά:

«Σας διαβεβαιώνω ότι οι βροχές και οι παγωνιές του χειμώνα, η τρομερή ζέστη του καλοκαιριού, οι αρρώστιες του εξανθηματικού τύφου και της χολέρας, οι κακουχίες και η ασυτία, θα φέρουν το ίδιο αποτέλεσμα που θέλετε, δηλαδή να τους ξεκαθαρίσετε με σφαγές.... Έτσι η μισητή ράτσα των Ελλήνων θα ξεκληριστεί και θα χαθεί κι εσείς θα αποκτήσετε μια συμπαγή Τουρκική ομοιογένεια που θα δώσει στο έθνος σας νέα δύναμη. Μην ξεχνάτε πως οι περιουσίες τους θα περάσουν σε σας...»

Όταν ένας λαός μετακινείται κάτω από απάνθρωπες συνθήκες μέσα σε ένα παγωμένο χειμώνα, η πείνα, οι αρρώστιες και οι κακουχίες τον οδηγούν στον αφανισμό. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής κρυμμένοι Τσετίδες έπεφταν πάνω στους άμοιρους χριστιανούς με σκοπό το πλιάτσικο και τη σφαγή. Στο τέλος οι λίγοι που γλύτωναν, ερείπια ανθρώπινα, μετά από μήνες περιπλάνησης διασχίζοντας όλη την Τουρκία έφθναν στην Μερσίνα και από εκεί στην Ελλάδα, μάρτυρες του μεγάλου εγκλήματος.

Συγκλονιστικές είναι οι περιγραφές αυτών που επέζησαν, όπως του **Δημητριάδη Χατζηγιώργη** που αναφέρεται στο ιστορικό βιβλίο της **Τατιάνας Γκρίστη-Μιλιέξ**: «Το χιόνι τύφλωνε τα μάτια. Τα πόδια δε λέγανε να πάνε πια μπροστά. Η ανάσα πάγωνε μέσα στο στόμα. Σαν τα χαμένα αγρίμια φωνάζαμε μέσα στην καταιγίδα τους δικούς μας. Κι ερχόταν η ηχώ: Ωμανίτσα. Έμπαινε ο Μάρτης του '17 κι από τον Νοέμβριο του 1916 που 13.000 άνθρωποι είχαμε ξεκινήσει από την Κερασούντα, δεν είχαμε μείνει παρά 800...» Και ο Γ. Γρηγοριάδης στο βιβλίο του **Ο ΠΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΣ** γράφει:

«Έτσι έπεσαν όλοι οι κακοί δαίμονες στον τόπο κι όλες μαζί οι συμφορές αλωνίζουν με το δρεπάνι του χάρου. Φωτιά και τσεκούρι, σφαγές και βιασμοί, απαγχονισμοί, δολοφονίες και το κυριότερο : Τα τάγματα εργασίας με τις εξορίες, τους εκτοπισμούς, αποτέλεσμα της γερμανικής επιπόνησης, τον ΛΕΥΚΟ ΘΑΝΑΤΟ, ΤΟΝ ΑΦΑΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, ΤΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ».

Το έγκλημα, σύμφωνα με το Γερμανό καθοδηγητή των Νεότουρκων, δεν έπρεπε να αφήσει ίχνη. Όμως τα αποτελέσματα της θεωρίας του Γερμανού πρώιμου Χίτλερ είναι η τρανταχτή απόδειξη της γενοκτονίας που προσπάθησαν να αποκρύψουν. Γιατί σύμφωνα με το γερμανικό ποινικό δίκαιο:

«Γενοκτονία διαπράττει, όποιος με πρόθεση προσπαθεί να καταστρέψει εν μέρει ή ολοκληρωτικά μια εθνική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα, ή μία κοινότητα ανθρώπων».

Αποκαλυπτικές είναι και οι μαρτυρίες για τη γενοκτονία που έχουμε από τους πρεσβευτές της Γερμανίας και της Αυστρίας, συμμάχων και συνενόχων της Τουρκίας. Αποκαλυπτικά είναι τα τηλεγραφήματα του πρεσβευτή της Αυστροουγγαρίας Παλαβιτσίνι που απεκάλυψε ο ιστορικός κ. Ενεπεκίδης:

14.12.1916: Ολόκληρα χωριά καίγονται με τα σχολεία και τις εκκλησίες.

16.12.1916: Χθες έκαψαν το μεγαλύτερο καπνοχώρι της Σαμφούντας.

17.12.1916: Έκαψαν 12 χωριά. Μαίνεται η λεηλασία.

Αυτή την εικόνα είδε ο Αμερικανός πρόξενος **Χόρτον** και χαρακτήρισε τους Νεότουρκους «μάστιγα της Ανατολής».

Στα μέρη της «Ταμάμας»

Ένα από τα πιο συγκλονιστικά βιβλία για την Ποντιακή γενοκτονία είναι "H TAMAMA". Το βιβλίο αυτό του Γιώργου Ανδρεάδη αναφέρεται στην αληθινή ιστορία της Ταμάμας, μιας μικρής Ελληνο-

Ο Κώστας και ο Γιώργος στην αγαζήτση των σπιτιών που άφησαν οι πρόγονοι στον Πόντο.

πούλας, κόρης του Παπά-Γιάννη από το χωριό Εσπие του Πόντου. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα:

«Όταν ήρθε και η σειρά του, ο Παπαγιάννης σήκωσε τον άρρωστο αδερφό του από το κρεβάτι και πήγαν στο προαύλιο της εκκλησίας. Εκεί ήταν όλη η χριστιανική Έσπие. 480 ψυχές ξεκίνησαν την Κυριακή 16 Νοεμβρίου 1916, ώρα 11, για το δρόμο του Γολγοθά. Μόλις οι τελευταίοι χριστιανοί άφησαν το χωριό παίρνοντας τον δρόμο για τα βουνά, φανατισμένοι Νεότουρκοι Τσέτες μαζεύτηκαν κοντά στο τζαμί. Από απέναντι και μέσα από το παράθυρο, ο Τούρκος γείτονας Ιμπραχίμ παρακολουθούσε με αγωνία να δει τι θα κάμουν.

Σε λίγο έσπασαν την πόρτα του Παπαγιάννη, άρχισαν να πετάνε έξω τα υπάρχοντά του και ετοιμάζονταν για την μοιρασιά. Τότε η ψυχή του Ιμπραχίμ δεν άντεξε για το κακό που γινόταν στους γείτονές του και ιδιαίτερα στον φίλο του τον Παπαγιάννη. Ανοιξε την πόρτα, έτρεξε στην αυλή του Παπαγιάννη και φώναξε στους πλιατσικολόγους:

-Αλλαχτάν μπουλ, δηλαδή από το Θεό να το θρείτε.

Ήταν το μόνο που πρόλαβε να φωνάξει ο Ιμπραχίμ, αφού η κατάσταση του έσβησε με ένα πυροβολισμό. Η σφαίρα βρήκε τον Ιμπραχίμ στο μέτωπο και τον έριξε κάτω νεκρό..... Τέσσερις μέρες πέρασαν σαν αιώνας, από την ημέρα που ξεκίνησαν από την Εσπие. Μέσα σε 4 μέρες, ο Παπαγιάννης έχασε τον αδελφό του και τον αγαπημένο του γιο που με τόσες προσδοκίες έφερε στον κόσμο. Τίποτε πια δεν τον ενδιέφερε. Ούτε που θα πάνε, ούτε αν θα σωθούν, ή αν θα χαθούν. Το ξημέρωμα βρήκε και άλλους νεκρούς. Τα περισσότερα θύματα ήταν μικρά παιδιά. Συνολικά 20 άτομα πέθαναν εκείνο το βράδυ. Μετά από τλαιπωρίες και πορείες δυόμιση μηνών τα υπολείμματα ενός ζωντανού χωριού έφτασαν στη Σεβάστεια, μόνο.... 38 ψυχές.»

Πάνω από 3.000 επιστολές έλαβε ο Γιώργος Ανδρεάδης από αναγνώστες της "TAMAMA" που μεταφράστηκε στα τουρκικά, αγγλικά, γερμανικά, ρωσικά, και στην ποντιακή διάλεκτο. Ελληνες, Τούρκοι, αλλά και πολίτες άλλων εθνών, εκφράζουν την μεγάλη τους συγκίνηση, αλλά και την ευγνωμοσύνη τους προς τον συγγραφέα για τα μηνύματα που στέλνει η "TAMAMA". Χαρακτηριστική είναι η επιστολή ενός Γερμανού πολίτη, του **Χανς Γκύντερ Κάιγκε** που γράφει:

«Η αφήγηση της ιστορίας της TAMAMA με συγκλόνισε βαθιά. Είναι ένα δείγμα απόδειξης ότι πέρα από κάθε πολιτική ιδεολογία και θρησκευτική διαφορά στους λαούς και στους ανθρώπους, μόνο η αγάπη και ο ανθρωπισμός κερδίζουν. Εξάλλου, είναι και η μοναδική προϋπόθεση για την κατανόηση ανάμεσα στους ανθρώπους, πέραν φυλετικών διαφορών και συνόρων.»